

1- тапсырма.

Бүге үзінді Бұрар жорғау Қызылжарлырдың, Ай, Аймай, Аймай! " әлемімен алаңтан. Өмізде Аймай ханноу алу бес жасқа дейінгі өмірі сипатталады. Ай далған өмірін Бұрар жорғау айна бейнесімен. Бұрар жорғау Аймай ханноу бес кездесімдерінің бірі бастандыртқан Аймай ханды. Ой танытқан жекеніңе тұрға ретінде дүреттейді. Бұрар жорғаудың Аймай хандың жандық білетіндігінің күсі "Аймай ханноу дасында", "Ай, тіліңді айтасыз", "Бұрар жорғау ханно. Аймай" деген көптеген әңгіздері ұрдымыз. Бұл кісі.

2- тапсырма.

2. Әлем үзіндісінде берілген асармаудың түрі таңдау.

Өмізде кездесетін таңдаулар: көпедей, төбедей, кеткендей, жұрттың көріндей.

Төңгеу - заттың, көрсетің, құбылыстың немесе заттың, көрсетің, құбылыстың бейнесін, дасын, сапасын көрсететін көркемдік ұғым. Төңгеу - дй, - дей, - май, - тей жұрнақтармен жалтану арқылы жасалады.

2. Өлкет - өзара жалтанған аңғалардың түрлері, бұрар жейсі. Өлкеттің мәді - өмірлік тартыс, кайыңның дұрыс - қателікпендігіне дұрыс болса. 3. Тартыс, көңілмен әр түрлі адамдардың көңілдеріндегі қарам-қайшылық.

Орфография (дұрыс жазуы) - сөздің дұрыс жазылу ерекшелігі. Әріп қатесін жібермеу, дұрыс тапшындару, толық белгілерін орнатып беру т.б.

2. Ауданы сөзге ерекшелік беріп тұратын лексикалық тұрталар бар. Олар: Меркілікті сөздер (көзді сөздер, диалект сөздер): соғи, сәкі (таппан) шийіт (шақта шаруашылығында қолданылатын сөз) т.б.

Жұралыпты сөздер (оның ішінде, ренішкі, ұрысуға байланысты сөздер де бар) көзі ашық (садақтан), доңбас (моң), епектік (икемдік).

Мекенің адамдардың көпке ортақ сөздері ерекше дұрыс, мағына бұрып қолданылмай. Мысалы: -Иі, бұстайыңай, ай, бұл көсуді мен сенің асыңнан асыр дейсің бе?

4-тапсырма

3. Төл сөздің толық белгілері автор сөзі мен төл сөздің ортаң тәртібіне және төл сөзі сөйлемнің мағынасы, сұрағы және әлсіз болуына қарап әр түрлі қойылады.

Төл сөз автор сөзінен бұрын орналса, төл сөз тәртібіне қарап қойылады не оның алдынан сөздік қойылады да, төл сөз бұл сөзден бастап жазылады, төл сөздің соңына, егер ол сөйлемнің соңы болса, леп белгісі қойылады да, одан кейін автор сөзінің мағынасы қойылады. Мысалы: -Оған қалың сөздерге байланысты", - дейді жер.

Төс сөз автор сөзінен кейін келсе, автор сөзінен соң үс нүкте қойылады, одан кейінгі төс сөз тұрмақта ата айнада не айданан сөзден қойылады. Мысалы: Адай бауыры: "Бауырыма жазғасы-дүркі, жаманай-күйік".

Автор сөзі төс сөздің арасында орналасса, автор сөзінің алды-артынан толық белгілері бауыры қойылады:

1) автор сөзінің алдынан да, соңынан да үмір және сөзден қойылады, мұндайда төс сөздің екінші бауыры кінші әріппен басталып жазылады.

2) әр төс сөздің ішінде екінші төс сөз айтқанда, алдыменнен алдынан сөзден қойылады да, соңынан тұрмақта ата айнада.

3. Тұрмақта сөйлем-екі немесе бірнеше жай сөйлемнен тұрмақта, күрделі сөзден белгілері, матонада жазылып, өзге белгілерімен тұрмақта сөйлем.

Тұрмақта сөйлемнен жазылуы:

1. Матона жазылады.

2. Арнайы графикалық белгілер (есеміне, көсеміне, шарттық қай, зерттік жай сөздер, шарттық сөздер).

3. Интонация мен орын тұрмақта.

4. Таңба.

Бұл үлгісі С. Мұратбаев "Ауған иісі" шартымен алынған.

1. Мәтін бірінен ғалым баяндаған.
2. Мәтін көркем әдебиет стилінде жазылған.
3. Мәтіндей кейбір ай аян еліміз біздің оқуға
дәлел танытқан. Оқуда дерек, автор аяқның басы.
мақалат аласына жеті жазу біздің. Ой есімі
сабақта бір-екі әріптен емес. Барлық әріпті
үйренуді дамытқан.

1-мапсариша.

Бұя үзінді Бұздар жарау „ітә, ібәмай, ібәмай“ шағармасынан үзінді.

2-мапсариша.

Билу үзіндіде берілген ажармалардың түрі таңдау.

Пендеу, эпигет-затта, нәрсені, құбылмалы келісе заттау, нәрсенің, құбылмалы бейісін, қасиетін, сапасын көрсететін көрсеткіш ұғым. Пендеу - дай, -дей, -тай, -тей жұр-нақтыра жазауы арқылы жасалады.

Оларда кездесетін таңдаулар: келедей, төбедей, көтпендей, жүгіттің көріндей.

Сөжет(-) ара қатысқан сөзталардың тізбесі, біртұтас жемісі. Сөжеттің негізгі-шірік тартас, көңірлікт, күйіктерінің қарала қатынасында қарала-қайшылық. Мұндай қайшылықтар әр түрлі әулеттік топтардың өмірбаян күресі, таласа үстінде қандай айдаң бой көрсетсе, сонымен қатар, баындаған ақша, жағдайларға күйіктерінің әр түрлі қарай баалауынан да жаңса ақталыады.

Пайпозуция - Бұя көркем шағарманың құрылысы. Пайпозуция тек формалға ғана байланыста ұғым емес, шағарманың да тікелей байланыста. Сонымен қатар көрсеткіш түрлердің араласуы және ара қатынасы, аяны шағарманың шағарманы мен шағарманы өрбітін нұсқада құрылысы.

Пайпозуция шағарманың біртұтас дүниеге айналуына өзіндік етеді.

3-мапсариша.

Жазау тілінде сөздердің жазау заңдылығы мен айтау заңдылығы бар.

Фразеология (дұрыс сөйлеу) - сөздің дұрыс айтауы ережелері. Дұрыс сөйлеу - таңдаушыға айдаң жүйесі, нақты мәтінді барысында сөйлеушінің ішкі сөзіндерінің ая, аяра, бет-бейне құбылмалары мен дөңе жүйелері арқылы қандай бірінші сөйлеу мәдениетінің қосалды құрылысына баала табылады. Жер айдаңы шағарманы адам өз таңдаушысымен баулап алуға сөздің шағармасына, сөйлеушінің маңызына сәйкес әртүрлі қал жүйелерінен - дөңде сөйлеу, дал бұзтау, бас құрылыстар-дың да пайдалауы зор. Бұл жүйелерді айтыр айдаңы сәйкес жұмысала, сөзінді таңдауларға түседі.

Фразеология (дұрыс жазау) - сөздің дұрыс жазауы ережелері.

Ауызекі сөзге ерекшелік беріп тұратын лексикалық тұтастар бар. Олар: Жүзілесті сөздер (кәсіби сөздер, диалект сөздер): сәл, әжі (тапшық) шіңгір мақта шаруашылығында қайдан келген сөз) т. Жұралалық сөздер (оның ішінде, рәсімге, ұрасуға байланысты сөздер де бар): көзі ашық (сауатпа), доңғай бас (мәң), елестік (іскендік) Жекеннен адамдардың көпке ортақ сөздерге ерекше форма, мәтін беріп қайдан келген. Мысалы: - Әй, Рустембай-ай, бұл кісуді мен өңге асынып жүргейсің бе? (ст. Жұрманов).

4 - тарау

а) Төмен сөздің мәніне белгілер автор сөзі мен төмен сөздің грамматикалық тәртібіне және төмен сөзді сөйлемнің хабары, сұрауы және сөйлеу белгісіне қарай әртүрлі қойылады. 1. Төмен сөз автор сөзінен бұрын орналса, төмен сөз тәртібіне айналады не оның алдынан сөздік қойылады да, төмен сөз бас әріппен бастал жазылады, төмен сөздің соңына, егер ол хабарлы сөйлем болса, леп белгісі қойылады да, одан кейін автор сөзінің алдынан сөздік қойылады. Мысалы: „Сенан қалың Сарарқада басқан жер“, - дейді жер. 2. Төмен сөз автор сөзінен кейін тұрса, автор сөзіне сөз қос нүкте қойылады, одан кейін төмен сөз тәртібіне айналады не алдынан сөздік қойылады. Мысалы: Абай бабай деді: „Баланың жағасы - қозғал, жаманы - күйі“. 3. Автор сөзі төмен сөздің арасына орналса, автор сөзінің алды-артынан мәніне белгілер қойылады: а) автор сөзінің алдынан да, соңынан да үтір және сөздік қойылады, мұндайда төмен сөздің екінші бөлігі кейін әріппен басталып жазылады. Бұл төмен сөздің ішінде екінші төмен сөз айтқанда, алтынжарының алдынан сөздік қойылады да, соңынан тәртібіне айналады.

б) Жұрмалас сөйлем - екі немесе бірнеше жай сөйлемнен тұратын, күрделі ойда білдіретін, мәтіндік жазаның өзара байланысты біртұтас сөйлем.

1) Жұрмалас жай сөйлемдердің байланыстары тиімдірек болып, бір-біріне тәуелді болып тұр дегенде байланысады.

2) Жай сөйлемдерді бір-бірімен ұлестіріп алғанда, кейде жазатында тиімдірек аралас байланысады.

3) Жұрмалас жай сөйлемдердің байланыстары тиімдірек болып, біріншісі екіншісіне бағына, сабақтасты байланысады.

5- турсуна.

1) бірінші жағдай.

2) кернеи здувост стигли.

3) Жүзде оңу бастамада соналда жаңадан жарык келеді. Ал кісі денсаулығына нашар болса да жаңадан көшіп келеді. Бізде күнү әр күн сайын бір бірден жаңа адамдарды үлестіріп береді. Еңбек етушісіз бір партаға отыратын болды. Ал бірінші күннен бастап алғашқыдан бейнесімен келеді түсті. Мұндағының маңызына жаңа адамның бәрін жаңа, жаңаға түсіріп тез бәрін үлестіреді.

1- тапсырма

1. Үзінді Абай Құнанбайұлының "Ескендір" поэмасынан келтірілген.
 2. Поэмада Шығыста Ескендір Зұлқарнайын деген атпен белгілі, Еуропада Александр Македонский аталатын ежелгі үлкен қайбасымының өмірі жайында аңыз жазылған. Ескендірді Еуропа ақындары да, Шығыстың Рурдоуси, Низами, Әлишер Науаи, Жәлел сияқты ұлы ақындары да жырларына қосқан. Абай бұл тақырыпты ескі үлгінің, ешқайсысын алмай, өзінше жырлаған. Ақын Ескендірдің өмірбаяндық деректерін дәл келтіреді де, оның дүние жүзін жаулап алмағ, балқан шапқанының саясатын сынауға ауысады. Соған орай поэмада жас кезінде Ескендірдің тәрбиешісі балқан ұлы философ-гуманист Аристотельді кіргізеді. Әрнәнде жауыздыққа жетелейтін тайынсыздық, екенін көрсете келіп, әділдік, даналықты соған қарсы қояды. Қаула мен адамның көз сүйегін сивиле ретінде алады да, ал жұмбақтарда ақынға иеліктейді.

"Бұл - адам көз сүйегі", - деді ханға.

Тая ма адамға көзі шың мен санға?

Желіт көз жер жүзіне тоймасқа да,

Әйсе таяр, көзі құм құйылғанда.

Көпір сөздің дүниеде араны үлкен,

Алған сайын дүниеде тая ма екен?

Қанша тірі жүрсе де, өлген күні

Өзе көзбен бірдей-ақ балады екен.

Аристотельдің даналық сөзі қанағатсыз Ескендірге ой салады, ал алған бетінен қайтады. Сөйтіп, ақын Аристотельге Ескендірді бағындырып, жауыздықтан әділетке жаңгізеді. Поэмада аңыз сюжеті сақталғанымен, ақын оны өмір шындығына

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника

жазынғанды, реалистік нелізде баяндайды. Оқиға әңгірлік пен жауыздықтың бетпе-бет кездесуіне түйіседі де, кейіпкерлердің мінез-құлқы, іс-әрекеті біртіндеп ашылады. Поэманың бас кейіпкері Ескендір шығармадағы оқиға арқауы болып, оның өн бойында көрініп отырады. Тристанмен соңында ғана кездеседі. Ағынның дидактикалық, өсиет-үлгілік қорытындымен Ескендір өлеңінің сөздері мен іс-әрекетінен шығарылады.

Поэмада жарқын суреттер мен қызықты баяндаулар диалог пен ирониялық шегініс ұтымды пайдаланылады. Бұдан Абайдың шатын поэма жасауға шеберлігі танылады.

2-тапсырма

1. Ирония (келейін) - сөздерді қарама-қарсы мағынада, келейін мағынасында қайталану, сырттай жақын бала берсе де, астарлап келейін, әжуалау.

“Біржан-Сара” айтысындағы Сараның Жиенқұлақ берген батысы. Оны мынадай ирония арқылы жеткізген: қазық ерім, асым, саяткерім.

2. 1) Бұл өлең жандары “Қобыланды батыр” жырынан берілген.

2) арандай - теңеу

судай - теңеу

3-тапсырма

1. Интонация - дауыс ырғағы. Түрлі интонациямен айтылған әр сөйлем әртүрлі мағына береді. “Интонация” термині латынның “қатты сөйлеу” деген сөзінен шыққан. Интонацияның құрамында бөліктері: әуен, әуез, (темір), қарқын, ұзақтылық, кідіріс.

2. 1) Лексикалық белгісі. Бұл - кітаби тілдің үлгілердің құрамында қазақ тіліндегілерге қарағанда, араб-парсы сөздері сан жатынан әдеңдайда көп байл келуі және халық тіліне енген шығыс сөздерінің бауы.

2) Грамматикалық белгісі. Оған қазақтың жалпы халықтың тіліне тән емес кейбір морфологиялық тұлғалардың актив қаданыуы жатады.

3) Орфографиялық белгісі. Бұл - қазақ сөздерінің үндестік заңына байланысты фонетикалық нұсқаларын ескірей, жалтау-жұрнақтарды бір-ақ вариантта жазу; сөз басындағы ж-ның орнына й жазу; сөз ортасына ғ әрпін қосып жазу; араб-парсы сөздерін тұрнұсқа-дайындай жазу.

3. Үтір бірыңғай сөйлем мүшелерінің арасына қойылады. Сөйлемдегі қаратпа, қыстырма, сөздік сөздерді басқа сөйлем мүшелерінен ажыратады.

4. Тіліміздің лексикалық жүйесінде бұдан сөздердің саны соқты жинақтары күрт көбейді. Олар, негізінен, бірге жазылады: агромеркәсіп, аудиоскітап, автомашына, бейнесына, бейнесыны, бистан т.б.

5. Ағуызгі сөйлеу стили - күндеісті қарым-қатынас барысында, оның барың саласында ауызма қаданылатын сөйлеу үлісі. Оның өңдігі нормасы иен тілдік-стильдік белілері бар. Негізгі қаданыу формасы - диалог, монолог.

4- тапсырма.

1. Мәтіннің тақырыбы: Қазақ тілінің шұңы.

2. Мәтін түрі: пайымдау.

3. Жарға соңдан таңындай - екінді, қайратты.

Нарыскенді - өткір қыыштай.

5-талқылау

1. А) Менің жем.
2. Көркем әдебиет стилі.
3. Мәтінде автордың өмір кезңдерін, ата-бабалары мен бауыр-туыс-тың, жақын-жуықтарының қарым-қатынастарын, адами байланыстарын, Отанта, ел-жүрі делен көзқарастарын дәуір келбетімен, уақыт тынысы-мен байланыста көрсетеді. Ұлы туғаның бйынданн станишидың, әділеттік, шынығыдың сезінің келізі өзі де ата-ананың, диния әкесі мен әкесінің тәрбиесінде жатқан секінді. Бүгін қазақ халқы-ның қотамдық-әділеттік байлысын, салт-сана, әдет-ғұрпын осы "Ұшқан ұя" повесі арқың айқын көрсетеді.

1-тапсырма.

Бұл үзінді Қ. Маржа Әлінің „Қазақ кітап“ поэмасынан алынған Автор табиғатта жүздеген тек ел ауырында жаңа емес, бүкіл қаламшарлар мекен ретінде қарастырып, оларда Америкаға да Африкаға да, Еуропаға да аша да, бір кездерде мұнда адам саудасы бастанан да аймады. Кейбір халықтан халыққа кеткеннен мекендегі Қандай да болса, зорлық-зомбылықтан бас тарту қажеттігін түсіндіреді. Бұл кезде елімізде мекендеген аңдырды түрлендірі, саларда жазғанда.

2-тапсырма.

1. А) зармай

2. А) егіз.

Зармай арнау - Арнау әлемнің ең көне түрі. Мұнда халық басона түскен ұлан кезең, немесе жеке адамның басона түскен ұланда, тандар тәжікшінің ауыт ерекше ашылып көрсетіледі.

Егіз ұйғас - А.Б.Б. егізұйғас. Ата айтты мұндай екі тармақтан мұқтаға ұйғасада

3-тапсырма.

Ар-ұят, нағыз, кек - бәрі ұтау баған соң, жер дастаға терең бұл маған

Құрмалас сөйлем.

Мәзілі бағаналық сабақтас сөйлем. Атау септігіндегі есіммен баған соң соң түркеу арқалап жасалып тұр.

маған табады - етістікті түрмес, жалау арқалап, меңгеру; алауғауаш бағанас, бұл маған - есімдік түрмес, дан тәртіп арқалап, жабысу; алауғауаш бағанас терең маған - есімдік түрмес; дан тәртіп арқалап, жабысу алауғауаш бағанас жер дастаға - етістікті түрмес, жалау арқалап; маған, алауғауаш бағанас дауа баған соң - етістікті түрмес; дан тәртіп арқалап; жаңасу; алауғауаш бағанас бәрі дауа баған соң - етістікті түрмес; интонация

лысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника

ардама; ұласу.

кек балтан соң - етістікті түркес; интокация ардама; ұласу.

намаз балтан соң - етістікті түркес; интокация ардама; ұласу.

Ар-ұят балтан соң - етістікті түркес; интокация ардама; ұласу.

достанға табада - етістікті түркес; интокация ардама; ұласу.

4-тапсырма

арманал - ар-ұят есім, дара, дерексіз, жалпа.

ман - етістік тударушы жұрнақ; -па - қосымшаны жұрнақ.

күйімен - күй-ұят есім, дара, дерексіз, жалпа.

і - тәуелдік жалтауаның III-және, -мен - қашкетес септігінің жалтауы.

сілтеген - сілте - етістік, дара, неізі баланды.

сен - есімінен жұрнақ.

Ғибадай: алақ - етістік неізі, дара, баланды, -па - баланды етістік жұрнақ, -и - қосымша жұрнақ.

баландықтан - бал - етістік, неізі, дара, -ған - есімінен жұрнақ; -дақ - сөз тударушы жұрнақ; -тан - шығарыс септігінің жалтауы.

саншалама: сан-ұят есім, неізі дара, жалпа дерексіз; -шалама - есім сөзден зат есім тударатын жұрнақ.

Қарайтандықтан - қара - етістік, дара, неізі баланды; -и - таан - есімінен жұрнақ; -дақ - зат есім тударушы жұрнақ; -а - тәуелдік жалтауаның III-және; -н - таба - септігінің жалтауы.

қайыпмандық: етістік, дара неізі баланды; -ол - орақсыз етіс жұрнақ; -ла - баланды етістік жұрнақ; -ған - есімінен жұрнақ; -дақ - сөз тударушы жұрнақ.

Матардайда - матарда - етістік неізі дара баланды, сабақтас; -и - қосымша жұрнақ; -а - жіктік жалтауаның III-және.

Б-тапсырма

Синонимдер:

арман - көңілстан, ұялап

жерге көшілер еді - жоқ боп кетер еді, жайылып кетер еді, із-түссіз жоғалар еді

кеңіс сөздерді - маңғасыз сөздерді

өңе жайғаш - қырат, тәлім беру

дағдала - үйреншікті, дағдала

2. Публицистикалық стиль.

3. "Өз жазатын адам әрі жазушы, әрі сатира бағарға керек" Яғни жазатын адам өз жазатын айып иелер, ақарып, кестелі сөздермен құрастарға білу керек. Сол жазғана сарманға ұнай. Ма жазып отыратын еркінде ма сатира көзбен қарағана мен. Сонда ғана жазғана сарманға, қарақпай, өмілді балаға деп айтамын.

мағұрай - ымақ - етістік келізі, дара, байлығы - байлығыз етістік жұрнақ; і - көсемше жұрнақ.

екенім - е - көсемше етістік

кен - есімше жұрнақ.

і - тағуидік калтауы III кн

н - табыс елтік калтауы

баландықтан - бал - етістік келізделен дара

ған - есімше

дық - өз тудыруын жұрнақ.

тан - шығыс елтілі калтауы.

сыншылық - сын - зат. есім, келізі дара, калпа, дерексіз

шынық - есім сөзден зат есім тудыратын жұрнақ.

қарағандықтан - қара - етістік, дара, келізі, байлығы.

ітін - есімшенің жұрнағы

дық - зат есім тудыруын жұрнақ.

н - тағуидік калтауы III кн

н - табыс елтік калтауы.

қай - етістік, дара, келізі, байлығы. Қайшыланғандық - қай - етістік, дара, келізі, байлығы.

ы - нрқығыз етістік жұрнақ.

ма - байлығыз етістік жұрнақ.

ған - есімшенің жұрнақ.

дық етістіктен зат есім тудыратын жұрнақ.

қатырғандық - қатырға - етістік, келізі дара, байлығы, қабақ

й - көсемшенің жұрнағы

ғы - жіктік калтауы III кн

5-тапсырма.

1. Ақпалы - қашықтал

Кері қайшы - қатамар, қайшылар.

Парақтың артқы жағын толтырмаңыз / Обратную сторону листа не заполнять

мне қолым - (төгіп беруім) тәлім беруім

кеңіс көздерге - қолымның көздер

Балдырм - үйренішті

2. Публицистикалық стиль

3. «Біз қарағаның адам әрі жазуың, әрі тының бағарға керек» деген қарағаны адам өз қарағаны айып
шебер, ақары, кестелі көздерінің қырағыра білуді керек. Біз қарағаны оқырманға ұнай ма, қарап отырғаны
оқығанды ма екені көзбен қарағаны екен. Сонда таңа оқығанды қарағаны оқырманға, қарағанды, өтілуді бағарға
деп айтамын.